

Den digitale og den fysiske kunstnerboken. Et forprosjekt

Prosjektrapport
2023

Lotte Grønneberg, førsteamanuensis i grafisk design
Avdeling design, Kunsthøgskolen i Oslo

Om prosjektet

I dette forprosjektet har jeg utforsket hvordan kunstnerisk publisering i krysningspunktet mellom det digitale og det analoge kan ta form, samt hvordan ulike samarbeidsmetoder kan stå sentralt i min prosess.

I min praksis som grafisk designer har kunstnerboken vært et omdreiningspunkt gjennom flere år. Jeg har designet, skapt og utgitt en rekke utgivelser, i tillegg til å ha arbeidet med strukturer for distribusjon og formidling av kunstnerisk publisering. Dette forprosjektet har både fungert som en oppsummering og fot i bakken når det gjelder prosjekter og samarbeid som er pågående, i tillegg til at jeg har lagt et grunnlag for hvordan min forskningspraksis på dette emnet kan utvikles videre.

Prosjektets tematikk

Kunstnerisk publisering er et fleksibelt og sammensatt felt, som kjennetegnes av hybride arbeidsmetoder og prosjekter. En enkelt kunstnerbok kan romme en rekke sjangre og formater, og en utgivelsespraksis kan kombinere et bredt spekter av faglige ståsted. Kunstnerbokfeltet oppstår dermed i møtet mellom en rekke ulike disipliner, fagområder og ideer. Det er nettopp disse møte- eller krysningspunktene som er feltets mest sentrale kjennetegn, ikke en spesifikk estetikk eller materiell tendens.

Refleksjoner rundt forprosjektets resultater

I prosjektet har jeg undersøkt og dykket dypere ned i de fagspesifikke temaene rundt kunstnerisk publisering og kunstnerboken, men i like stor grad har det å prøve ut ulike metoder og prosesser stått sentralt. Jeg har jobbet med den overordnede tematikken gjennom flere delprosjekter, som har tatt form i fem ulike formater: lesegruppe, workshop, foredrag, essay, og pamflettserie. Noen av delprosjektene har løpt gjennom store deler av prosjektperioden, mens andre har vært mer avgrenset i tid. Enkelte av delprosjektene har hatt det digitale rommet som tydelig omdreiningspunkt, mens andre har tatt for seg den fysiske siden av kunstnerboksjangeren.

De ulike formatene og mediene i delprosjektene har påvirket og informert både prosess og resultat, og alle delprosjektene er farget av hverandre. Delprosjektene er publisert på forskjellige måter, og vil dermed møte offentligheten på ulikt vis – enten offentligheten er en avgrenset gruppe studenter, publikum ved et symposium eller lesere av et tidsskrift. Denne måten å jobbe på har gitt veldig mening for meg – å utforske kunstnerisk publisering gjennom ulike delprosjekt med en spennvidde i medier, formater og publiseringsmetoder. Dette er en erfaring jeg tar med meg videre og ønsker å utvikle. På hvilken måte kan en overordnet tematikk utvikles gjennom enkeltstående delprosjekter, samtidig som delprosjektene farges og styres av et overgripende tema? Hvordan kan en spennvidde og hybriditet i medier og formater brukes for å undersøke relasjonen mellom den fysiske og den digitale kunstnerboken? Og ikke minst: hvordan kan selve publiseringshandlingen danne et konseptuelt omdreiningspunkt?

Kunstnerisk publisering innebærer ofte en grad av selvrefleksivitet. Gjennom å peke på og utforske sin egen form, sin egen struktur og sin egen kontekst, dannes et metablikk hvor kunstnerboken er bevisst sin egen medialitet og form. En utgivelsespraksis, inkludert sirkulasjon, distribusjon og formidling, kan også være inkludert i dette. Hvordan en kunstnerbok blir skapt og hvordan den er tenkt å eksistere i verden, er ikke noe som skjer automatisk eller ubevisst – dette blir løftet frem og utforsket, og blir en del av selve verket. Gjennom dette forprosjektet har jeg reflektert over hvordan metablikket eller det selvrefleksive kan danne et interessant premiss for å jobbe med digitale utgivelser. Jeg tror at den konseptuelle helhetstenkningen om form, innhold og distribusjon som danner kjernen i kunstnerboksjangeren vil være et fruktbart utgangspunkt for å utforske publisering i krysningspunktet mellom det digitale og det analoge.

I flere av delprosjektene har samarbeid med andre stått sentralt – enten dette er fagpersoner, kollegaer i feltet eller studenter. Gjennom å inngå i ulike kontekster og ved å introdusere og videreføre forskjellige samarbeid, har jeg fått nye perspektiver på nettopp hvor sentralt samarbeid står i min tilgang til kunstnerboksjangeren. Dette springer ut fra hva som kjennetegner kunstnerisk publisering – og at dette som nevnt er et fleksibelt, sammensatt felt preget av hybride arbeidsmetoder og prosjekter. Kunstnerbokfeltet oppstår i møte mellom en rekke ulike disipliner og fagområder. Det er disse krysningspunktene som er feltets kjerne, og ikke minst det jeg synes er mest spennende med å jobbe med denne sjangeren. Med dette som bakteppe ønsker jeg i mitt videre utviklingsarbeid å undersøke hvordan jeg kan bruke samarbeid som en sentral metode. Hvordan kan tverrfaglighet og hybride arbeidsmetoder stå sentralt i mitt prosjekt? I forlengelsen av dette vil det også være sentralt å reflektere over hvilke etiske spørsmål rundt opphavsrett og eierskap til resultat som kan dukke opp i slike samarbeidsprosjekter.

Når det gjelder samarbeid med studenter i dette forprosjektet har en workshop gjennomført i sammen med designer Hanna Bergman stått sentralt. Dette har gitt meg perspektiver på hvordan min praksis kan romme forskningsbasert undervisning, og på hvilken måte dette kan gagne både mitt utviklingsprosjekt og gi studentene verdifull faglig innsikt. Det er flere ulike måter å gjøre dette på, men jeg ser at det er et potensiale i at studentene inndras på sine egne premisser – at deres involvering baseres på deres egne prosjekter og faglig ståsted. Slik jeg kjenner flere av våre studenters interesse for og arbeid med kunstnerisk publisering, ser jeg på dette som et spennende premiss å undersøke videre.

Videre arbeid

I kraft av at dette har vært et forprosjekt, har det vært sentralt for meg å berede grunnen for hvordan jeg kan videreføre og utvikle min forskningspraksis på både kunstnerboken som sjanger og kunstnerisk publisering som felt. Dette er et pågående arbeid som har potensiale til å ta mange veier fremover. Helt konkret vil refleksjonene fra dette forprosjektet danne grunnlaget for min involvering i prosjektet *Formskifter. Om formgivning og endret publisering*. *Formskifter* er et forskningsprosjekt om publisering og endringene teknologiutvikling medfører, og det inkluderer hele kollegiet innen fagområdet grafisk design og illustrasjon ved KHiO. Prosjektet har fått støtte fra program for kunstnerisk utviklingsarbeid, og vil vare til april 2026 med oppstart i januar 2024. Prosjektets struktur er basert på en forskergruppe hvor alle sju faglig ansatte inngår, og alle involverte vil arbeide med hvert sitt delprosjekt under samme tematiske paraply. Som en del av forskergruppen vil jeg utforske sider ved publisering gjennom egen praksis, og mitt omdreiningspunkt vil være å fortsettelse undersøkelsen av hva kunstnerisk publisering i krysningspunktet mellom det digitale og det analoge kan være.

Resultater av forprosjektet (mer utførlig presentasjon på de kommende sidene)

– Lesegruppe som et forum for lesing og diskusjon av relevant litteratur, samt refleksjon rundt interessante fysiske og digitale publikasjoner og publiseringsprosjekter. 4 møter i løpet av våren 2022.

– Workshop med designer Hanna Bergman for bachelorstudenter fra fagområdet grafisk design og illustrasjon. Tema: Den digitale kunstnerboken, basert på prosjektet *There's Something Wrong With My Hands. Oh Yes, They're Not Holding You.*

– Presentasjon på symposiet *Organisering genom publicering* i Stockholm, og et visuelt essay med tittel *Kunsten å distribuere.*

– Pamflettserie: Tekster om kunstnerisk publisering.

Medvirkende i forprosjektet

Hanna Bergman (DK/SE). Digital designer med særlig fokus på redaksjonelle prosjekter innen kulturfeltet.

Marte Meling Enoksen (NO). Grafisk designer med bred erfaring med bok- og publikasjonsdesign.

Karen Grønneberg (DK/NO). Grafisk designer med lang erfaring fra ulike publiseringsprosjekter innen kulturfeltet.

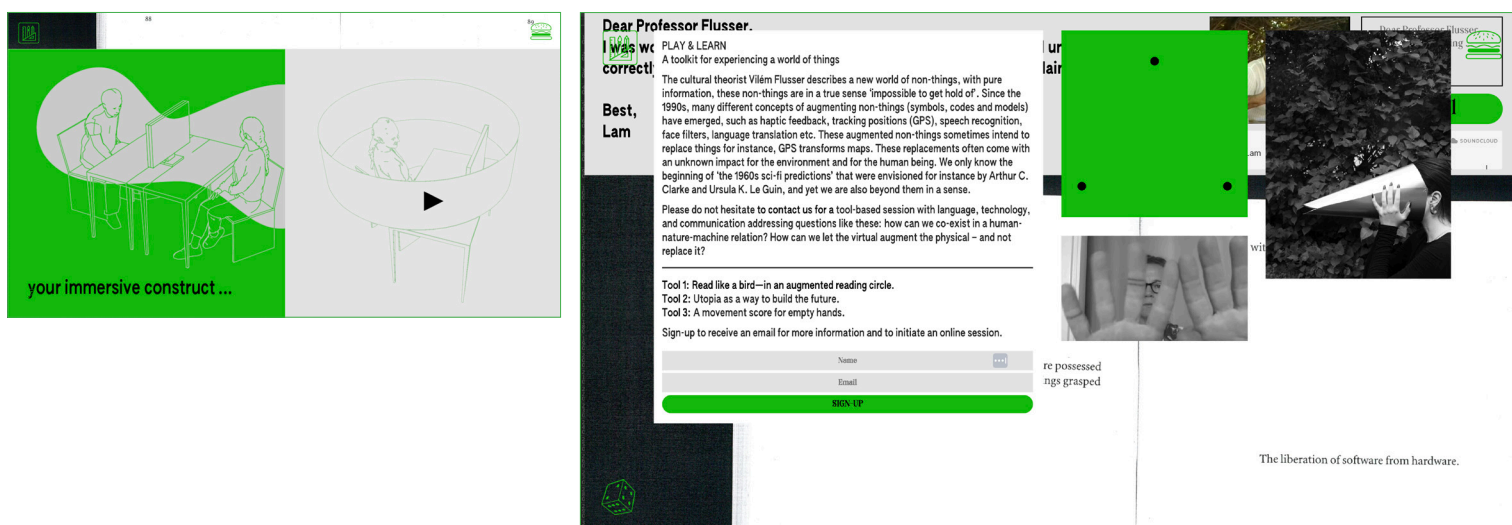
Elin Maria Olaussen (NO). Forlegger, redaktør og kurator. Driver kunstbokforlaget og bokhandelen Torpedo.

Karen Tandberg (NO). Forlegger, redaktør og kurator. Driver kunstbokforlaget og bokhandelen Torpedo.

Kim Svensson (NO/SE). Kunstner, masterstudent ved AHO og medvirkende i Torpedo.

Karin Nygård (NO). Litteraturviter som arbeider med en ph.d.-avhandling om litteraturen og det digitale. Driver kunstbokforlaget og bokhandelen Torpedo.

There's Something Wrong With My Hands. Oh Yes, They're Not Holding You. Workshop med Hanna Bergman om den digitale kunstnerboken.

2 dagers workshop i februar 2022 med 12 studenter fra BA2 ved fagområdet grafisk design og illustrasjon, som en del av emnet GI207 *Grafisk design 4: Nettside*.

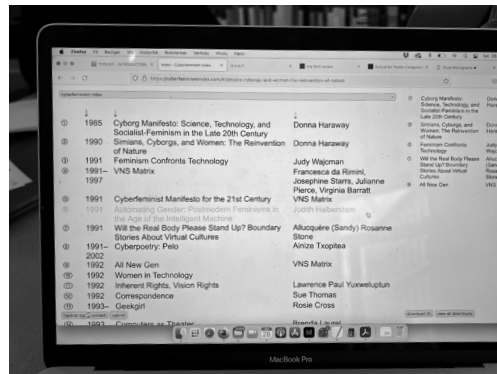
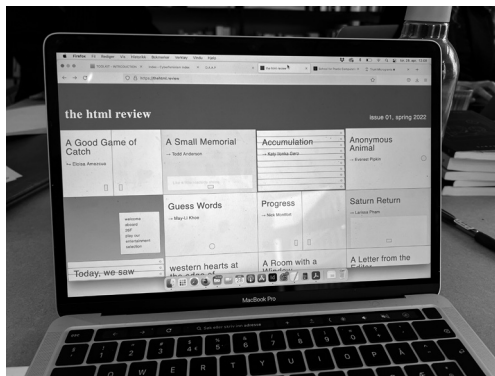
Workshopen ble innledet av en forelesning av Hanna Bergman om sin praksis som digital designer med et særlig fokus på redaksjonelle prosjekter innen kulturfeltet. Studentene fikk en presentasjon av prosjektet *There's Something Wrong With My Hands. Oh Yes, They're Not Holding You*, en digital fanzine inspirert av den tsjekkiske filosofen Vilém Flussers tekster *The Non-Thing 1* og *The Non-Thing 2*. Den digitale fanzinen var en del av et kollaborativt researchprosjekt med deltakere fra flere land i Europa. Prosjektet ønsket å undersøke hvordan digitale og analoge verktøy kunne tilgjengeliggjøre komplekst innhold, og skape rom for både fysiske og digitale møter og samarbeid. Fanzinen kommenterer Flussers tekster, og setter dem inn i en nåtidig kontekst nesten 30 år etter deres publisering.

Som en del av den digitale fanzinen er det utarbeidet en verktøykasse – *a toolkit for experiencing a world of things*. Denne verktøykassen la ble utgangspunktet for en performativ del av workshopen hvor studentene bl.a. lagde egne masker og utførte en dans koreografert for Zoom-møter. Workshopen la grunnlag for leken og uventet refleksjon rundt hvilke premisser som skapes gjennom digitale verktøy, og hvordan en kroppslig opplevelse kan rommes i dette.

↑↑ Bilder fra workshop

↑ Skjermbilder fra <https://thingsnonthings.space/>

Lesegruppe

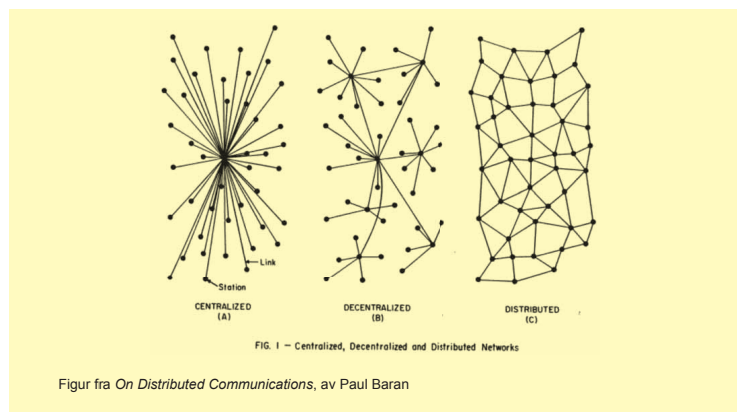
7. april, 8. april, 28. april og 19. mai 2022.

Deltakere: Hanna Bergman, Marte Meling Enoksen, Karen Grønneberg, Elin Maria Olaussen, Karen Tandberg, Kim Svensson.

En sentral del av forprosjektet har vært å skape rom og tid til å diskutere og reflektere over den konkrete tematikken i prosjektet, spesifikke publikasjoner og utgivelsespraksiser, samt overordnede faglige problemstillinger i relasjon til dette. Som en metode for å få til dette etablerte jeg en lesegruppe med fire møtepunkter i løpet av våren 2022. Deltakerne ble valgt ut på grunn av kompetanse og erfaring med feltet, men også på grunn av deres involvering i pågående samarbeid og prosjekter. Lesegruppen ble en måte å undersøke ulike samarbeidsformer på, i tillegg til at den skapte rom for fordypning og videre refleksjon i allerede eksisterende prosjekter.

Flere ulike tekster ble lest og diskutert, og i lys av disse analyserte vi konkrete utgivelsesprosjekter og publikasjoner, både digitale og analoge. Aktivitetene i lesegruppen ble informert av og bygget på erfaringene fra *The Reading School*, et pågående prosjekt initiert av Hanna Bergman. *The Reading School* ble startet i 2015 som en sosial plattform som rommer workshops, samtaler og presentasjoner, hvor ulike bidragsyttere blir invitert til å engasjere seg konseptuelt i hva publisering i fremtiden kan være.

Kunsten å distribuere. Presentasjon på symposiet *Organisering genom publicering* + visuelt essay

Figur fra *On Distributed Communications*, av Paul Baran

Mykorrhiza-netværket er en symbiose, en samudviklende relation mellom svampe og planterens røtter, som tætt på 90 % af alle landvoksende planter tager del i. Læge og aktivist Rupa Marya og filosof og filmskaber Raj Patel beskriver mykorrhiza i bogen *Inflamed* som et slags omsorgssystem; de udvider planterøddernes funktionsflade og sender den dybere ned i jorden, for at planten bedre kan optage vand og næring. Mykorrhiza hjælper med at holde på vandet og at nedbryde organisk materiale og kan også genoprette områder påvirket af olieudslip eller miljøforgiftning. Formuleret på den måde gør det os i stand til at se på planter som nøglesamarbejdspartnere, -understøtter og omsorgsarbejdere i oprydningen i kapitalismens ruiner. En højtudviklet udveksling og opmærksomhed på tværs af kroppe finder sted her, hvilket etablerer økosystemet som en art fælles krop.

Utdrag fra teksten *At distribuere bøger i en skadet verden*, av Andrea Fjordside Pontoppidan. publ1.nordicartpress.net/

Våren 2023 deltok jeg på symposiet *Organisering genom publicering (Publics & poetics of infrastructure)* på Hägerstensåsens Medborgarhus i Stockholm. Symposiet ble organisert av det svenske forlaget og kulturtidskriftet OEI, og jeg holdt en presentasjon om mitt arbeid med distribusjon og formidling innen kunstnerbokfeltet.

På symposiet møttes redaktører, publiseringprosjekter og uavhengige bokhandlere fra Europa, Norden og Nord-Amerika for å diskutere utfordringer, muligheter og betingelser for å arbeide med uavhengig publisering og distribusjon i dag. OEI hadde invitert til dette på bakgrunn av sin opplevelse av at de offentlige rommene raskt reduseres, og stilte spørsmålet om hvordan vi kan tenke sammen om organisering gjennom publisering og infrastrukturelle poetikker.

Min presentasjon på symposiet tok utgangspunkt i Nordic Art Press sitt arbeid. Nordic Art Press er en gruppe som gjennom ulike prosjekter jobber med å utforske, diskutere og fremme distribusjon og formidling av kunstnerbøker og kunstnerisk publisering i de nordiske landene. Nordic Art Press ble initert i 2017 av meg, Karen Tandberg, Elin Olausson og Karen Grønneberg.

Med bakgrunn i presentasjonen utarbeidet jeg et visuelt essay med tittel *Kunsten å distribuere*, som etter planen skal publiseres i en fremtidig utgave av tidsskriftet OEI. Her så jeg på hva som kjennetegner kunstnerisk publisering som felt, og hvilke premisser dette legger for distribusjon. I forlengelsen av dette at distribusjon handler om materiell sirkulasjon, men i like stor grad om deling i et større perspektiv – om nettverk og samfunn. Innstikk, avbrytelser og utdrag fra andre tekster og sammenhenger løper parallelt med hovedteksten i essayet, for å gi ulike blikk på hva distribusjon kan være.

Pamflettserie: tekster om kunstnerisk publisering

I
Brevet fra Ed Ruscha – En alternativ opplysningstjeneste – Det fins ikke nøytral kunnskap

Indre stemme: Hvorfor starte med Ed Ruscha *Twenty-six Gasoline Stations*?

Eva: Ganske enkelt fordi han er selve pioneren på kunstnerbokens område, og fordi han byr på noen interessante innsikter i temaet i et brev vi har i *The Piracy Collection* i London.¹ I brevet skriver han at det var «en fryktelig tabbe» å nummerere førsteutgaven av *Twenty-six Gasoline Stations*. Han hadde innsett at dette gjorde boken til en «limited edition», den var ikke lenger «en vanlig bok». Han ville at bøkene hans skulle spres fritt. Da var det heller kontraproduktivt å gjøre boken til et samleobjekt. Nummerering etablerer en knapphet som øker verdien. Han hadde rett: et (nummerert) eksemplar av førsteutgaven av *Twenty-six Gasoline Stations* selges i dag på AbeBooks for 17,432 pund [ill. 1]. Den har blitt et objekt som private samlere så vel som kunstinstitusjoner ønsker seg.

Indre stemme: Hvor stort var det opprinnelige opplaget igjen?

Eva Weinmayr: I 1963 nummererte og signerte han et førsteopplag på 400. I 1967 ble disse supplert av et andreopplag på 500. I 1969 trykket han et tredje opplag på 3000. Et enormt opplag for en liten kunstnerbok. Så vidt jeg forstår, var det et forsøk på å overflomme markedet for å undergrave salget av bøkene som dyre samleobjekter.

Indre stemme: Men hva er galt med det? Hvorfor kan ikke bøker primært være samlertrøffer og sekundært lesestoff?

Eva Weinmayr: Bøker må spres for å virke gjennom lesning.

3

Det er grunnen til at bøker ble funnet opp i første omgang. Å eie en bok er fint nok, men den må fortsatt være tilgjengelig. Omtrent samtidig fikk et annet publiseringssjansvind i seilene, noen hundre mil nord for Los Angeles. Sammen med noen venner hadde Stewart Brand og Lois Jennings diskutert ulike ideer fram og tilbake før de i 1968 lanserte publikasjonsserien *The Whole Earth Catalog* – en alternativ informasjonstjeneste og et distribusjonssystem [ill. 2].

Indre stemme: Det handlet vel mer om å bidra med nyttig informasjon til venner som, i likhet med dem selv, prøvde seg på å bo i kollektivsamfunn. Det var mer et nyhetsbrev enn egentlig bok.

Eva Weinmayr: Det vesentlige er at katalogen ble publisert på en måte som ga den frihet til å sirkulere. Den utkom to ganger årlig – med hyppigere oppdateringer i form av tilleggsgutavger. *The Whole Earth Catalog* kombinerte omtaler av selvpubliseret, motkulturell litteratur med bruksanvisninger og informasjon om nye verktøy, bygg- og arealbruksplaner og generelle filosofiske tekster. Den bidro med «nyttige nyheter» til fellesskapet og var en kilde til ideer når det gjaldt etablering av nye kollektivsamfunn. Tenk, så perverst om et slikt redskap skulle havne i skapet til en betalingsdyktig samler. David Senior, bibliograf ved MoMA-biblioteket, skrev en strålende tekst om katalogen i *Fragments from Access to Tools: Publications from the Whole Earth Catalog 1968–1974* [ill. 3].

Indre stemme: Hvis jeg har skjont det riktig, listet den opp og omtalte et bredt spekter av produkter, inkludert bøker og håndbøker, verktøy og maskiner, men uten å selge disse produktene direkte. I stedet ble leverandørens kontaktinformasjon ført opp ved siden av produktene og omtalen av dem. Slik sett var den anti-kommersiell.

4

Eva Weinmayr: Absolutt. I en viss forstand hadde også karakter av et alternativt bibliotekprosjekt – «leseliste for et kommende fellesskap»,² som Sem mulerte det. Slik sett bød den ikke bare på informasjon, redskaper, den var i seg selv et redskap, et publisert og et slags samfunn på trykk. Utgivelsen fungerte som en opplærings-tjeneste. Før de startet magasinet *Stewart* og kona Lois landet rundt med trucken selgerte læringsstevner – *educational fairs*. *The Whole Earth Catalog Store* var ikke bare «en butikk, men også et aktivt utlånsbibliotek og mobilt læringsstevne i miljøet».

Indre stemme: Interessant nok beskriver David Senior katalogprosjektet som en forløper til dagens kataloger, ettersom utgivelsen snakket direkte til leserne og stilte dem spørsmål og etablerte en *feedback* gjennom å trykke leserbrev, omtaler og kunngjøring.

Eva Weinmayr: Ja, og det er grunnen til at katalogen ble veldig populær og fortsatte å vokse. Mellom 1968 og 1975 solgte de over 2,5 millioner eksemplarer. Det levende organismen i full vigør, ikke en død ting i et museum. Katalogene hadde bred distribusjon via uformelle poster, alternative bokhandlere og lokale biblioteker.

Indre stemme: Det virker som om bibliotekets viktige orienteringspunkter på den tiden.

Eva Weinmayr: Utvilsomt, en av de mange annonser i *Whole Earth Catalog* reklamerte for den 158 sider lange boken *Revolting Librarians* [ill. 4], som tok til orde for bibliotekets referansetjeneste måtte utvide med tidligere hadde forsømt. Utgivelser fra små og uformelle forlag ble ikke omtalt i bibliotekfora og dermed anskaffet til bibliotekene. Følgelig ble de heller ikke tilgjengelig for leserne, som måtte klare seg med de kommersielle forlagenes begrensede utvalg. Disse interesserte bare for alternative og utradisjonelle temaer når

5

Som en del av et større prosjekt om den norske kunstnerboken offentlig liv har jeg bidratt til å velge ut og få oversatt sentrale tekster innen feltet kunstnerisk publisering. Dette er internasjonale tekster, både relativt nyskrevde og eldre. Noen av dem er godt kjent, andre er mer ukjente og har ikke vært oversatt til norsk før. Ved å oversette dem og utgi dem i en frittstående pamflettserie er målet at de kan leses i sammenheng og dermed bidra til å danne en bredere kunnskap om og refleksjon rundt hva feltet kan romme.

Pamflettserien inngår i et samarbeidsprosjekt med Torpedo og Karen Grønneberg, og vil utgis av Torpedo. Tekstene er formgitt av meg i en serie som foreløpig rommer 4 utgivelser, og vil etter planen gis ut i 2024.

Pamflettserien består av følgende titler

- Eva Weinmayr: *Fra bibliotekundergrunnen. Leseliste for et kommende fellesskap*
- Christoph Keller: *re: et sted der ting ikke kan ta slutt*
- Magnús Pálsson: *Definisjon*
- Ulises Carrión: *Den nye kunsten å lage bøker*

↑ Oppslag fra pamfletten *Fra bibliotekundergrunnen. Leseliste for et kommende fellesskap* av Eva Weinmayr